

УДК 930.2 : 341.232((470+571)+(4-6ЄС)) "1992/2010"

ЛЕБІДЬ ІРИНА,

аспірант кафедри всесвітньої історії Донецького національного університету

ІСТОРИОГРАФІЯ ВІДНОСИН РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ ТА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ У СФЕРІ МІЖНАРОДНОЇ БЕЗПЕКИ (1992-2010)

Стаття стосується історіографії відносин Російської Федерації та Європейського Союзу у сфері міжнародної безпеки в 1992 - 2010 рр. Автор акцентує на трансформації поняття "міжнародна безпека" й узагальнює здобутки наукових розвідок українських і зарубіжних учених з невійськових аспектів цього явища, таких як світова нелегальна імміграція, торгівля людьми, наркотрафік, тероризм, екологічні кризи та мирне освоєння космосу. У статті доводиться недостатня глибина вивчення проблеми відносин Росії та Євросоюзу в зазначеній сфері та певна фрагментарність наукових студій, що зумовлює перспективи подальшого дослідження.

Ключові слова: історіографія; Європейський Союз; Російська Федерація; міжнародна безпека; невійськовий аспект міжнародної безпеки.

Постановка проблеми. Характерними рисами історичного розвитку кінця ХХ - початку ХХІ ст. була зміна розстановки сил на світовій арені у зв'язку із закінченням "холодної війни" та появою нових держав на теренах колишнього СРСР і "соціалістичного табору", а також інтеграційні процеси, які набирали обертів на всіх континентах. Важливе місце в цей період займали двосторонні відносини найближчих сусідів України - Європейського Союзу та Російської Федерації, які виступали не лише як економічні, а й як впливові політичні центри.

Відносини сторін розвивалися за багатьма напрямками, й одним із найцікавіших і актуальних питань можна вважати взаємодію у сфері міжнародної безпеки. Тривалий час вітчизняні та зарубіжні вчені центральне місце відводили економічному співробітництву Російської Федерації та ЄС і відносинам Росія - НАТО. Безумовно, такий вибір пояснювався вимогою часу й сильною енергетичною взаємозалежністю, однак 1992 - 2010 рр. характеризуються становленням діалогу, пов'язаного із загрозами безпеки, не пов'язаними військово-політичними питаннями.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На жаль, немає комплексного дослідження відносин Європейського Союзу та Російської Федерації у сфері міжнародної безпеки впродовж 1992 - 2010 рр. загалом і присвяченого так званим "нетрадиційним" питанням безпеки зокрема. Незважаючи на відносно недавній хронологічний період, у вітчизняній і зарубіжній літературі накопичилася значна кількість історіографічного матеріалу з окремих аспектів проблеми, що потребує аналізу й узагальнення.

Метою нашого наукового доробку є з'ясування рівня академічного інтересу до проблеми відносин Російської Федерації та Європейського Союзу у сфері міжнародної безпеки в 1992 - 2010 рр., що необхідно для окреслення основних тенденцій і напрямів наукових розвідок і виявлення так званих "білих плям" в історії вивчення питання.

Виклад основного матеріалу. Варто одразу визначити, що саме включає поняття "міжнародна безпека". На нашу думку, воно означає якість міжнародної систе-

ми, яка охоплює сукупність засобів протидії загрозам для забезпечення стану захищеності й стабільного існування різноманітних учасників міжнародних відносин. Дослідження зазначеної проблеми в сучасній науці ведеться за двома основними векторами - традиційний погляд на безпеку і новий підхід із ширшим її трактуванням.

Протягом тривалого часу панувало уявлення про те, що основою забезпечення стабільності й миру є високий військовий потенціал, однак характерним явищем у науці стало виявлення зв'язку безпеки з економічними, гуманітарними, екологічними проблемами, що призвело до розширення меж самого поняття "міжнародна безпека". Це сприяло появі досліджень так званих "нетрадиційних" або невійськових аспектів безпеки, в основі яких були певні загрози. Такий підхід знайшов своє втілення в наукових розвідках зарубіжних учених Д. Біго, Г. Брауна, Б. Бузана, А. Етціоні, К. Лаоса, А. Д. Ротфельда, Ю. Хуру [1-7].

На нашу думку, виходячи з конкретно-історичних умов кінця ХХ - початку ХХІ ст., подібна трансформація предмета досліджень є досить логічною, тому в нашому огляді застосовано комплексний, нетрадиційний підхід до проблеми міжнародної безпеки, не характерний для вітчизняної історіографії, що пов'язано зі специфікою самої теми. Нами був включений до розгляду комплекс таких невійськових питань, як протидія нелегальній імміграції, торгівлі людьми та наркотиками, боротьба проти світового тероризму, взаємодія у сфері екологічної безпеки та мирного освоєння космосу.

Вважаємо за доцільне проведення аналізу історіографії за проблемно-тематичним принципом, адже явище міжнародної безпеки, як було зазначено вище, є досить різноплановим, як і складна природа відносин Росії та ЄС. Додамо також, що вчені з різних країн світу й наші українські колеги займалися дослідженням окремих аспектів відносин РФ і ЄС у цих галузях. Досить велика кількість праць певною мірою висвітлює проблему, і можна констатувати високий рівень сучасного наукового доробку, однак часто студії з історії питання мають фрагментарний, описовий і нерідко заангажований характер. Отже, розглянемо детальніше кожний

із напрямів взаємодії сторін у сфері міжнародної безпеки в 1992 - 2010 рр.

Проблема тероризму привернула увагу науковців світу з останньої третини ХХ ст., але події 11 вересня 2001 р. у Нью-Йорку дали новий поштовх. Українські дослідники М. Капітоненко й О. Яценко займалися переважно розробкою поняття "тероризм", виявленням його причин і визначенням основних його типів [8; 9]. С. Логвиненко і Л. Маєвська змістили акцент наукових розвідок на питання екстремізму й етнічний компонент [10; 11], а В. Гротов детально проаналізував історію тероризму й боротьбу з ним різних країн світу [12].

Американські студії Р. Ротберга, О. Кронін, Р. Пейпа присвячені розгляду різновидів тероризму за змістом і національною ознакою, його наслідків й особливостей боротьби з ним [13-15]. Провідні європейські дослідники К. Вагнер, Т. Гомар, Р. Петер, Дж. Дж. Сімпсон [16-18], торкаючись теоретичних питань, основну увагу приділяють боротьбі з тероризмом й оцінці проблем, що виникають у процесі такої діяльності на державному й міжнародному рівні, зокрема в РФ і ЄС.

Вагомий внесок у дослідження визначеної нами проблеми зробили російські вчені. Хорошим прикладом узагальненої праці є монографія за редакцією А. Возженікова "Международный терроризм: борьба за геополитическое господство" 2005 р. [19], у якій подана характеристика причин, суті й різновидів тероризму, а також протидії йому в Росії. Окремим напрямом виступають дослідження з ядерного тероризму О. Калядіна [20] та О. Пікаєва [21], а також їхнього колеги з ЄС Г. Мюллера [22]. Роботи А. Гушера, Г. Новікової, А. Самплієва, Є. Сатановського [23-26] виявляють масштабність, "глобальність" тероризму у зв'язку зі зростанням екстремізму в усьому світі. Вважаємо, що роботи О. Гриневського та І. Кукліної [27-29] найбільш повно висвітлюють проблему міжнародної антитерористичної діяльності, проте взаємодії РФ і ЄС уваги не приділено.

Нелегальна імміграція зазвичай досліджується у відриві від прикордонних питань - у контексті світових проблем, особливо демографічних. Європейські й американські вчені Дж. П. Бургесс і К. Рудольф [30, 31] розглядають міграцію як новий виклик міжнародній безпеці. Подібної точки зору дотримується вітчизняні дослідники О. Поліщук, І. Кресіна й О. Стойко [32, 33], які детально аналізують причини виникнення феномена, канали й маршрути нелегальної імміграції, проблему трафіку людей, окремі аспекти міжнародної співпраці. Зауважимо, що питання торгівлі людьми найкраще розглянуто українським дослідником О. Михайленком [34] і його російськими колегами А. Введенською й О. Тюрюкановою [35, 36].

Особливістю сучасної історіографії питання є те, що більшість наукових розвідок присвячена прикордонній та імміграційній політиці або РФ, або ЄС, а не їхній взаємодії. Українські дослідники Ю. Гаврушко [37] та М. Відякіна [38] та їхні російські колеги Г. Сапєго [39] й А. Юматова [40] розглядають міграційну політику ЄС і державленів. Європейські вчені А. Кіссінгер, К. Крамер-Хаджидімос, Т. Бальзак і С. Каррера займаються схожою проблематикою, але залучають більше статистичних даних [41-44].

Питання імміграції в Росії стали предметом наукового інтересу С. Антуфьєва [45] та А. Шайкіна [46]. Варто підкреслити, що російські дослідниці О. Потьомкіна [47] та О. Павлова [48] лише торкаються питання співпраці ЄС з РФ у цій сфері, а основну увагу зосереджують на факторах міграції, шляхах її поширення, стратегії боротьби з нею Євросоюзу шляхом упровадження законодавчих механізмів і через діяльність ФРОНТЕКС.

Проблема наркотрафіку часто ставала предметом гострої політичної дискусії, "гарячих" журналістських розслідувань або публіцистичних творів і зовсім нещодавно почала досліджуватися науковцями. До сьогодні взаємодії Росія - ЄС у зазначеній сфері не присвячено жодного комплексного дослідження.

Вітчизняні вчені Є. Карпенко, Д. Стригун і В. Тимошенко досліджують правові аспекти протидії наркотрафіку [49-51]. Російська дослідниця О. Потьомкіна досить ретельно проаналізувала антинаркотичну політику обох сторін, дала широку характеристику шляхам потрапляння наркотиків до ЄС [52]. Інші російські науковці - Н. Белов, В. Єрьоменко, М. Старчак, В. Теріна - приділили більше уваги проблемі Афганістану, характеристиці певних наркоугруповань і місцю Росії у світовій наркоторгівлі [53-56], залишаючи поза увагою її відносини з ЄС у цій сфері. Учені з ЄС займаються переважно критикою антинаркотичної політики США і Євросоюзу, як, наприклад, П. Д. Скотт [57] і Р. Стівз [58].

Екологічні аспекти міжнародної безпеки на межі століть стали предметом особливої уваги багатьох учених. Українські дослідники, на відміну від своїх зарубіжних колег, меншою мірою були зацікавлені цією проблематикою. Серед російських учених з 80-х рр. ХХ ст. тривала дискусія щодо самого терміна "екологічна безпека", яка завершилася формуванням кількох концепцій, але більшість дослідників, серед яких О. Колбасов, А. Кукушкіна, А. Тимошенко [59-61], трактували її як систему заходів із захисту довкілля. Наприкінці ХХ - на початку ХХІ ст. особливою увагою дослідників із Росії та далекого зарубіжжя була зосереджена на класифікації загроз довкіллю, про що свідчать наукові розробки Д. Віктора, Р. О. Коєна, О. Кочеткової та М. Леві [62-65]. Достатньо повно розглянуто тему правової основи міжнародної співпраці та ролі конференцій у цій сфері в роботах російської дослідниці В. Морозової [66] й американського вченого М. Т. Клера [67].

Практичні сторони взаємодії акторів міжнародних відносин у сфері екологічної безпеки потребують глибшого дослідження. Акцент на діяльності ЄС роблять у своїх роботах Т. Дельрьо [68] і А. М. Зброджіа [69]. Російські науковці А. Вавілов і С. Рогінко [70-71] приділяють увагу передусім РФ, а також ролі впливових держав на прийняття й реалізацію Рамкової конвенції ООН зі зміни клімату й Кіотського протоколу. Ученими майже не розглядається співпраця ЄС і РФ у цій сфері, за винятком О. А. Гусєва та О. О. Гусєва [72], які наводять приклади декількох спільних проектів.

Проблема російсько-європейської співпраці в галузі космосу з метою гарантування міжнародної безпеки також майже не досліджується. Українські науковці розробкою тем міжнародної та космічної безпеки практично не займаються, особливо в розглянутому нами ракурсі. Європейські вчені Р. Джонсон, В. Ратбергер, Н.-Л. Ремюсс, К.-У. Шрогль висвітлюють проблеми Європейської космічної політики, взаємодії держав у космосі заради міжнародної стабільності [73, 74]. Російські науковці приділили більше уваги проблемі взаємодії ЄС і Росії в космосі. О. Арбатова, Л. Панкова, О. Савельєв, Г. Хозін вивчають вплив космічної галузі на загрози міжнародній безпеці, подаючи цікаві підрахунки [75-77]. Українська дослідниця Н. Іванова [78] акцентує на окремих формах співпраці РФ як із ЄС у цілому, так і з певними європейськими країнами в галузі космосу.

Висновки

1. Аналіз наявної літератури свідчить про актуальність теми відносин РФ і ЄС. На нашу думку, посту-

пове переміщення акценту наукових студій на питання безпеки, не пов'язані з військово-політичною складовою, указує на зростання у світі впливу соціально-економічних факторів і низки транснаціональних загроз, а не гонки озброєнь. Особливо чітко тенденція еволюціонування відносин у питанні гарантування миру й стабільності у бік сфери безпеки особистості простежується в країнах Заходу, а останнім часом - і в Росії, що може бути пов'язано з бажанням сторін оминати так звані "гострі" питання зовнішньої політики.

2. У контексті розширення на схід відносини Росія - ЄС у сфері міжнародної безпеки, зокрема їхній невійськовий аспект, усе більше привертають увагу вітчизняних і російських дослідників, однак роль цих питань часто недооцінюється, і вони висвітлюються зазвичай у ракурсі політики однієї зі сторін без виділення механізмів їхньої взаємодії. Характерним для історіографії стало акцентування на міжнародно-правових моментах, особливо з боку українських дослідників, і на позиціях Російської Федерації або Євросоюзу. Проте наголосимо, що зарубіжна наука досягла значних успіхів у висвітленні питань прикордонної співпраці сторін і щодо екологічних проблем у порівнянні з іншими напрямками.

3. Особливістю історіографії питання варто вважати те, що вчені з'ясували глибокі корені проблем у сфері міжнародної безпеки, але оминали двосторонню взаємодію, наявні успіхи та програти сторін протягом 1992 - 2010 рр. Слід наголосити на існуванні достатньо широкої джерельної бази акцентування Росії та Євросоюзу у сфері міжнародної безпеки й широкого кола недосліджених питань, що, безперечно, відкриває перспективи для подальших наукових розвідок.

ЛІТЕРАТУРА

1. Биго Д. Проблемы безопасности: теоретические дискуссии и институциональный контекст / Д. Биго // Международные отношения: социологические подходы / [рук. авт. коллектива проф. П. А. Цыганков]. - М.: Гардарики, 1998. - С. 266 - 306.
2. Браун Г. Спектр невоенных угроз / Г. Браун // Ежегодник СИПРИ-2003. Вооружения, разоружение и международная безопасность. - М.: Наука, 2004. - С. 43-44, 47.
3. Ротфельд А. Д. Международная безопасность: формирующаяся повестка дня / А. Д. Ротфельд // Ежегодник СИПРИ-1997. Вооружения, разоружение и международная безопасность. - М.: Наука, 1997. - С. 41.
4. Хуру Ю. Безопасность как широкая многоаспектная концепция для объединяющейся Европы / Ю. Хуру // Безопасность, сокращение вооружений и разоружение: Проблемно-тематический сборник. - М.: ИНИОН РАН, 1998. - С. 22-30.
5. Этциони А. От империи к сообществу: новый подход к международным отношениям / А. Этциони. - М.: Ладомир, 2004. - 384 с.
6. Buzan B. People, states and fear. The national security problem in international relations / Barry Buzan. - Brighton, 1983
7. Laos K. N. International security in the Post-Cold War Era / K. N. Laos // Journal of International Affairs. - December 1999 - February 2000. - Vol. IV. - No. 4. - [Электронный ресурс]. - Режим доступа: <http://www.sam.gov.tr/perceptions/Volume4/June-August1999/laos.PDF>.
8. Капитоненко М. Исследование международного терроризма: теоретическо-методологические аспекты / М. Г. Капитоненко // Актуальные проблемы международных отношений. - 2009. - Вып. 86. - Ч. 2. - С. 226 - 228.
9. Ященко О. Проблемы розроблення загальноприйнятого визначення поняття "тероризм" / О. Ященко // Підприємництво, господарство і право. - 2009. - №8. - С. 154 - 157.
10. Логвиненко С. Етнотероризм сьогодні і завтра / С. Логвиненко // Політичний менеджмент. - 2009. - №3. - С. 181-185.
11. Маевская Л. Осторожно, экстремизм! / Л. Б. Маевская. - К.: МАУП, 2004. - 104 с.
12. Грубов В. М. Тероризм: реальність загрози чи велика політична гра / В. М. Грубов // Трибуна. - 2003. - №9-10. - С. 40-42.
13. Cronin A. K. Behind the Curve: globalization and international terrorism / A. K. Cronin // Essential readings in world politics: [edited by K. Mingst, J. Snyder]. - [2nd ed.]. - New York, London: W. W. Norton & Company, 2004. - Pp. 367-381.
14. Pape R. A. The strategic logic of suicide terrorism / R. A. Pape // American Political Science Review. - August 2003. - Vol. 97. - №3. - Pp. 343 - 361.
15. Rotberg R. I. Failed states in a world of terror / R. I. Rotberg // Essential readings in world politics / [edited by K. A. Mingst and J. L. Snyder]. - 2nd ed. - New York - London: W. W. Norton & Company, 2004. - Pp. 157 - 163.
16. Гомар Т. Тероризм и милитаризм - "адская парочка" / Т. Гомар // Независимая газета. - 2004. - 14 сентября. - [Электронный ресурс]. - Режим доступа: http://www.ng.ru/politics/2004-09-14/2_dialogue.html.
17. Петер Р. Россия и "борьба с терроризмом" / Р. Петер, К. Вагнер // Внешняя политика России: от Ельцина к Путину / [пер. с нем.]. - К.: Оптима, 2002. - С. 275 - 288.
18. Симпсон Дж. Дж. Тероризм и право: международные подходы вчера и сегодня / Дж. Дж. Симпсон // Ежегодник СИПРИ-2003. Вооружения, разоружение и международная безопасность. - М.: Наука, 2004. - С. 29 - 40.
19. Международный терроризм: борьба за геополитическое господство / [отв. ред. А. В. Возжеников]. - М.: РАГС, 2005. - 528 с.
20. Калядин А. Глобальная инициатива по борьбе против актов ядерного терроризма: принципы, практика, проблемы / А. Калядин // МЭМО. - 2008. - № 1. - С. 3 - 14.
21. Пикаев А. А. Россия и Европа в режимах ядерного нераспространения / А. А. Пикаев // Безопасность Европы / [под ред. В. В. Журкина]. - М.: Весь мир, 2011. - С. 71 - 106.
22. Muller H. Terrorism, proliferation: a European threat assessment / H. Muller // Chaillot Papers. - March 2003. - № 58. - 100 p.
23. Гушер А. Уроки "второго Перл-Харбора" / А. Гушер // Азия и Африка. - 2002. - № 3. - С. 40 - 45.
24. Новикова Г. Сильная стратегия слабых. Террор в конце XX века / Г. В. Новикова // Полис. - 2002. - № 1. - С. 169-172.
25. Самплиев А. Терроризм и глобализация / А. А. Самплиев // Закон и право. - 2011. - № 2. - С. 90 - 92.
26. Сатановский Е. Глобализация террора и ее последствия / Е. Я. Сатановский // Международная жизнь. - 2001. - № 9 - 10. - С. 17 - 25.
27. Гриневский О. Исламский экстремизм и террористическая угроза / О. А. Гриневский // Россия в многообразии цивилизаций / [под ред. Н. П. Шмелева]. - М.: Весь мир, 2011. - С. 141 - 166.
28. Гриневский О. Терроризм - проблема безопасности номер один / О. А. Гриневский // Безопасность Европы / [под ред. В. В. Журкина]. - М.: Весь мир, 2011. - С. 371-380.
29. Куклина И. Мировой терроризм и международные структуры обеспечения безопасности / И. Куклина // МЭМО. - 2005. - № 1. - С. 25 - 33.
30. Burgess J. P. Non-military security challenges / J. P. Burgess // Contemporary Security and Strategy / [ed. by C. A. Snyder]. - London: Palgrave, 2007. - 20 p.
31. Rudolph C. Security and the political economy of international migration / C. Rudolph // American Political Science Review. - 2003. - November. - Vol. 97. - № 4. - Pp. 603 - 620.
32. Кресіна І. Нелегальна міграція: проблема протидії та правового регулювання / І. Кресіна, О. Стойко // Політичний менеджмент. - 2009. - №3(36). - С. 174 - 180.
33. Поліщук О. Історичні етапи виникнення та розвитку міжнародної трудової міграції, її правового регулювання / О. Поліщук // Підприємництво, господарство і право. - 2006. - № 12. - С. 94 - 97.
34. Михайленко О. Механізм ЄС у галузі боротьби з торгівлею людьми / О. Михайленко // Актуальні проблеми міжнародних відносин. - 2003. - Вып. 43. - Ч. 2. - С. 80 - 84.

35. Введенская А. ЕС-Россия: "адский" бизнес работорговли / А. Введенская // Голос Америки. - 19.10.2010. - [Электронный ресурс]. - Режим доступа : m.golos-ameriki.ru/a/189457.html.
36. Тюруканова Е. Защита прав трудящихся-мигрантов в России и перспективы присоединения к Конвенции ООН 1990 г.: [Отчет для ЮНЕСКО] / Е. Тюруканова. - С. 106-123 [Электронный ресурс]. - Режим доступа: <http://www.migrocenter.ru/science/Centran%2Band%2BEastern%2BEurope%2Band%2Bthe%2BCIS.pdf>.
37. Відякіна М. Трансформація міграційної політики країн Західної Європи в умовах розширення ЄС : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. ек. наук. : спец. 08.00.02: "Світове господарство і міжнародні економічні відносини" / М. Відякіна. - К., 2009. - 21 с.
38. Гаврушко Ю. Становлення правового співробітництва держав у рамках ЄС з питань регулювання міграційних процесів / Ю. Гаврушко // Актуальні проблеми міжнародних відносин. - 2003. - Вип. 43 (Ч. II). - С. 74-76.
39. Сапего Г. Иммигранты в Западной Европе / Г. П. Сапего // МЭМО. - 2006. - № 9. - С. 50 - 58.
40. Юматова А. Иммиграционная политика в праве Европейского Союза / А. Юматова // МЖМП. - Январь-март 2008. - № 1 (69). - С. 258 - 269.
41. Kicing A. International migration as a non-traditional security threat and the EU responses to this phenomenon / A Kicing // CEFMR Working Paper. - №2. - October 2004. - Warsaw : Central European Forum for Migration Research, 2004. - 10 p.
42. Крамер-Хаджидимос К. Решая проблему нелегальной миграции, Европа упирается в собственные границы / К. Крамер-Хаджидимос // Internationale politik. - 2011. - № 1. - [Электронный ресурс]. - Режим доступа : <http://www.germania-online.ru/publikacii/ip/ip-detail/datum/2011/03/01/grecheskaja-tragedija.html>.
43. Balzaq T. Migration, Borders and Asylum. Trends and Vulnerabilities in EU Policy / T. Balzaq, S. Carrera. - Brussels : Centre for European Policy Studies, 2005. - 88 p.
44. Carrera S. The French Presidency's European Pact on Immigration and Asylum: Intergovernmentalism vs. Europeanisation? Security vs. Rights? / S. Carrera, E. Guild // CEPS: Policy Brief. - No. 170. - September 2008. - 10 p.
45. Антуфьев С. Реалии трудовой иммиграции в современной России / С. Антуфьев // Право и безопасность. - Август 2005. - №3(16). - [Электронный ресурс]. - Режим доступа : http://dpr.ru/pravo/pravo_16_18.htm.
46. Шайкин А. Проблемы противодействия незаконной миграции на Государственной границе Российской Федерации и пути их решения / А. Шайкин // Право и безопасность. - 2001. - № 1 [Электронный ресурс]. - Режим доступа : http://dpr.ru/pravo/pravo_1_14.htm.
47. Павлова Е. Вместе по доброй воле : Ведомства различных государств объединились против трансграничной преступности / Е. Павлова // ФСБ: за и против. - декабрь 2009. - №4(70). - С. 6-9.
48. Потемкина О. Ю. Европейский Союз в борьбе с нелегальной иммиграцией: новые тенденции / О. Ю. Потемкина // Безопасность Европы / [под ред. В. В. Журкина]. - М. : Весь мир, 2011. - С. 616 - 650.
49. Карпенко Є. М. Запобігання незаконному обігу наркотичних засобів міжнародними правоохоронними організаціями (на матеріалах Інтерполу та Європолу) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 "Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право" / Є. М. Карпенко. - К., 2011. - 19 с.
50. Стригун Д. Проблеми протидії контрабанді наркотичних засобів та шляхи їх розв'язання / Д. Стригун // Юридична Україна. - 2010. - № 2. - С. 120 - 122.
51. Тимошенко В. А. Формування системи національної та міжнародної протидії сучасному наркобізнесу : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора юрид. наук : спец. 12.00.01 "Міжнародне право" / В. А. Тимошенко. - Харків, 2006. - 30 с.
52. Потемкина О. Ю. Наркотрафик - растущая опасность / О. Ю. Потемкина // Безопасность Европы / [под ред. В. В. Журкина]. - М. : Весь мир, 2011. - С. 549 - 581.
53. Еременко В. Мировое сообщество и Россия как субъекты борьбы с транснациональным наркобизнесом и наркоманией / В. Еременко // Власть. - 2008. - № 3. - С. 24 - 27.
54. Наркомафии / [авт.-сост. Н. В. Белов]. - Минск : Современный литератор, 1998. - 544 с.
55. Старчак М. Противодействие наркопроизводству в современном Афганистане: оценка эффективности / М. Старчак // МЭМО. - 2008. - № 4. - С. 82 - 91.
56. Терина В. Наркобизнес: новое лицо афганской трагедии / В. В. Терина // МЭМО. - 2007. - № 11. - С. 99 - 106.
57. Скотт П. Д. Опиум, ЦРУ и администрация Карзая / П. Д. Скотт // La Tribune. - 16.12.2010 [Электронный ресурс]. - Режим доступа : <http://rus.ruvr.ru/2010/12/16/36959796.html>.
58. Steves R. Drug Policy in the European Union / R. Steves. - [Электронный ресурс]. - Режим доступа : <http://www.ricksteves.com/about/pressroom/activism/drugpolicy.htm>.
59. Кукушкина А. Становление принципа экологической безопасности в современном международном праве / А. В. Кукушкина // МЖМП. - 1994. - №4 (октябрь-декабрь). - С. 86-98.
60. Колбасов О. С. Концепция экологической безопасности (юридический аспект) / О. С. Колбасов // Советское государство и право. - 1988. - № 12. - С. 47 - 55.
61. Тимошенко А. Глобальная экологическая безопасность - международно-правовой аспект / А. С. Тимошенко // Советское государство и право. - 1989. - С. 113 - 114.
62. Кочеткова Е. В. Экологическая политика развитых и развивающихся стран: сравнительный анализ / Е. В. Кочеткова // Социально-гуманитарные знания. - 2009. - № 1. - С. 350-356.
63. Keohane R. O. Analyzing the effectiveness of international environmental institutions / R. O. Keohane // Institutions for environmental aid, pitfalls and promise / [R. O. Keohane, M. A. Levy]. - Cambridge, Massachusetts: The MIT Press, 1996. - Pp. 3-27.
64. Keohane R. O. The regime complex for climate change / R. O. Keohane, D. G. Victor // The Harvard Project on international climate agreements. - 2010. - January. - Discussion Papers 10-33. - 30 p.
65. Levy M. A. East-West environmental politics after 1989: the case of air pollution / M. A. Levy // After the Cold war: International institutions and state strategies in Europe, 1989 - 1991 ; [ed. by R. O. Keohane, J. S. Nye, S. Hoffman]. - 3d printing. - Harvard : Harvard University Press, 1997. - Pp. 310 - 341.
66. Морозова В. Н. Мировая экологическая политика и международное экологическое сотрудничество / В. Н. Морозова. - Воронеж : Издательско-полиграфический центр Воронежского государственного университета, 2007. - 126 с.
67. Klare M. T. Resource competition in the 21st century / M. T. Klare // From early warning to early action? The debate on EU's crisis response continue. - Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, 2008. - Pp. 293 - 301.
68. Зброджя А. М. Політика в галузі охорони довкілля / А. М. Зброджя // Волес В. Творення політики в Європейському Союзі / В. Волес. - К. : Видавництво Соломії Павличко "Основи", 2004. - С. 439 - 471.
69. Delreux T. The case of the European Union as international environment negotiator / T. Delreux // Cooperation and conflict. - 2009. - June. - Vol. 44. - Pp. 189 - 208.
70. Вавилов А. Экологическая безопасность и устойчивое развитие России / А. М. Вавилов // Международная жизнь. - 2002. - № 8. - С. 85 - 90.
71. Рогинко С. От Киото-97 к Копенгагену-09 и дальше: "глобальное потепление" / С. Рогинко // Безопасность Европы / [под ред. В. В. Журкина]. - М. : Весь мир, 2011. - С. 591-615.
72. Гусев А. А. Политические аспекты сотрудничества России и Европейского Союза в сфере экологической безопасности / А. А. Гусев, А. И. Гусев [Электронный ресурс]. - Режим доступа : <http://jurnal.org/articles/2008/polit37.html>.
73. Europe's Space Policies and their relevance to ESDP / [author of text R. E. Johnson]. - Brussels : European Parliament, 2006. - 69 p.
74. Rathgeber W. Space security and the European Code of Conduct for Outer Space Activities / Rathgeber W., Remuss N.-L., Schrogl K.-U. // Disarmament forum. - 2009. - № 4. - Pp. 33-41.

75. Савельев А. Космос и ПРО: перспективы сотрудничества России и США / А. Савельев, Л. Панкова // Ежегодник СИПРИ-2003. Вооружения, разоружение и международная безопасность. - М. : Наука, 2004. - С. 1011-1016.

76. Хозин Г. Космос и международная безопасность / Г. С. Хозин // Международная жизнь. - 1999. - № 11. - С. 82-92.

Лебедь Ирина,

аспирант кафедры всемирной истории Донецкого национального университета

ИСТОРИОГРАФИЯ ОТНОШЕНИЙ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ И ЕВРОПЕЙСКОГО СОЮЗА В СФЕРЕ МЕЖДУНАРОДНОЙ БЕЗОПАСНОСТИ (1992-2010)

В статье раскрываются особенности историографии отношений Российской Федерации и Европейского Союза в сфере международной безопасности в 1992 - 2010 гг. Автор обращает внимание на трансформацию понятия "международная безопасность" и обобщает достижения научных исследований украинских и зарубежных ученых по невоенным аспектам этого явления, таких как нелегальная иммиграция, торговля людьми, наркотрафик, терроризм, экологические кризисы и мирное освоение космоса. В статье доказывается недостаточная глубина изучения проблемы отношений России и ЕС в указанной сфере и определенная фрагментарность научных работ, что обуславливает перспективы для дальнейшего изучения.

Ключевые слова: историография; Европейский Союз; Российская Федерация; международная безопасность; невоенные аспекты международной безопасности.

Lebid Iryna,

post-graduate student at the World History Department of Donetsk National University

THE HISTORIOGRAPHY OF RUSSIA - EU RELATIONS IN THE INTERNATIONAL SECURITY SPHERE IN 1992-2010

The article concentrates on the characteristic of the historiography of EU - Russia relations in international security issues during 1992-2010. The author observes the transformation of the international security concept and highlights that after the Cold War the broadening of the traditional view on this matter has become the widely-spread tendency in modern science. Ukrainian and foreign security studies have been reviewed according to this approach. The author points out that there is a great amount of works, which deal with this problem. The results of researches on different aspects of EU - Russia relations in the security sphere, such as the dialogue about the border and illegally immigration questions, the struggle against international terrorism, drug and human trafficking beings, the ecological cooperation and interaction in outer space are summarized. The article stresses that the majority of works devoted to the Russia - EU relations in international security touches upon the law side or one party's activity, although its interaction is of our scientific interest. The main tendencies and peculiarities of the Ukrainian, Russian, European and American historiography are analyzed. The author finds out the uninvestigated issues, which open wide perspectives for researchers in their future studies of EU - Russia relations in the sphere of international security.

Key words: historiography; the European Union; the Russian Federation; international security; non-military aspects of international security.

REFERENCES

1. Bigot D. (1998), Security problems: theoretical debates and institutional context, in *International relations: sociological approaches*, ed. by P. A. Tsyhankov, Gardariki, Moscow, pp. 266 - 306 (rus).
2. Brown H. (2004), Range of non-military threatening, in *The SIPRI Yearbook-2003. Armaments, disarmament and international security*, Nauka, Moscow, pp. 43-44, 47 (rus).
3. Rotfeld A. D. (1997) International security: emerging agenda, in *The SIPRI Yearbook-1997. Armaments, disarmament and international security*, Nauka, Moscow, pp. 41 (rus).
4. Khuru Yu. (1998), Security as a wide multiple-aspect concept for uniting Europe, in *Security, arms reduction and disarmament: subject collection*, INION RAN, Moscow, p. 22-30 (rus).
5. Etzioni A. (2004), *From empire to community: a new approach to international relations*, Ladomir, Moscow, 348 p. (rus)
6. Buzan B. (1983), *People, states and fear. The national security problem in international relations*, Wheatsheaf books, Brighton, 262 p. (engl).
7. Laos K. N. (2000), "International security in the Post-Cold War Era", *Journal of International Affairs*, IV, 4 (Dec. 1999 - Feb. 2000), available at: <http://www.sam.gov.tr/perceptions/Volume4/June-August1999/laos.PDF>. (engl).
8. Kapitonenko M. (2009), Study on international terrorism: theoretical and methodological aspects, *Actual problems of international relation*, 86 (part 2), pp. 226 - 228. (ukr).
9. Yashchenko O. (2009), The problems of devising a conventional concept definition of terrorism, *Business, economy and law*, 8, pp. 154-157 (ukr).
10. Lohvynenko S. (2009), Ethnoterrorism today and tomorrow, *Political management*, 3, pp. 181 - 185 (ukr).
11. Mayevskaya L. (2004), *Be careful, extremism!* MAUP, Kiev, 104 p. (rus).
12. Hrubov V. M. (2003), Terrorism: reality of threatening or the great political game, *The Tribune*, 9-10, pp. 40 - 42 (ukr).
13. Cronin A. K. (2004), Behind the Curve: globalization and international terrorism. *Essential readings in world politics*, ed. by K. A. Mingst and J. L. Snyder, 2nd ed., W. W. Norton & Company, New York - London, 2004, p. 367-381 (engl).

14. Pape R. A. (2003), The strategic logic of suicide terrorism, *American Political Science Review*, 97(3), pp. 343 - 361 (engl).
15. Rotberg R. I. (2004), Failed states in a world of terror, *Essential readings in world politics*, ed. by K. A. Mingst and J. L. Snyder, 2nd ed., W. W. Norton & Company, New York - London, pp. 157 - 163 (engl).
16. Gomart T. (2004), Terrorism and militarism: infernal couple, *Nezavisimaya gaseta* (2004), 14 September, available at: http://www.ng.ru/politics/2004-09-14/2_dialogue.html. (rus).
17. Peter P. (2002), Russia and struggle with terrorism, *Foreign policy: from Yeltsin to Putin*, Optima, Kiev, pp. 275 - 288 (rus).
18. Simpson J. J. Terrorism and law: today and yesterday international approach, *The SIPRI Yearbook-2003. Armaments, disarmament and international security*, Nauka, Moscow, pp. 29 - 40 (rus).
19. *International terrorism: struggle for geopolitical supremacy* (2005), ed. A. V. Vozzhenikov, RAST, Moscow, 528 p. (rus).
20. Kaliadin A. (2008), The global initiative in the fight against nuclear terrorism acts: concepts, practice, problems, *World economy and international relations*, 1, pp. 3 - 14 (rus).
21. Pikayev A. (2011), Russia and Europe in non-proliferation of nuclear weapons regime, *Europe's Security*, ed. V. V. Zhurkin, Ves mir, Moscow, pp. 71 - 106 (rus).
22. Muller H. (2003), *Terrorism, proliferation: a European threat assessment*, Chaillot Papers, 58, 100 p. (engl).
23. Gusher A. (2002), The "second" Pearl Harbor lessons, *Asia and Africa*, 3, pp. 40 - 45 (rus).
24. Nivikova G. (2002), Weak's strong strategy, *Polis*, 1, pp. 169-172 (rus).
25. Sampliev A. (2011), Terrorism and globalization, *Legislative and law*, 2, pp. 90 - 92 (rus).
26. Satanovskiy Ye. (2001), Globalization of terror and its consequences, *International life*, 9-10, pp. 17-25 (rus).
27. Grinevskiy O. (2011), Islamic extremism and terrorism threat, in *Russia in diversity of civilizations*, ed. N. P. Shmelev, Ves mir, Moscow, pp. 141 - 166. (rus).
28. Grinevskiy O. (2011), Terrorism is a security problem number one, in *Europe's Security*, ed. V. V. Zhurkin, Ves mir, Moscow, pp. 371-380 (rus).
29. Kuklina I. (2005), International terrorism and security institutions, *World economy and international relations*, 1, pp. 25-33 (rus).
30. Burgess J. P. (2007), *Non-military security challenges*, in *Contemporary Security and Strategy*, ed. by C. A. Snyder, Palgrave London, 20 p. (engl).
31. Ruddolph C. (2003), Security and the political economy of international migration, *American Political Science Review*, 97(4), pp. 603-620 (engl).
32. Kresina I., Stoiko O. (2009), Illegal migration: the problem of reaction and legal regulation, *Political management*, 3(36), pp. 174-180 (ukr).
33. Polishchuk O. (2006), The historical periods of origin and development of international labour migration, its law regulation, *Business, economy and law*, 12, pp. 94-97 (ukr).
34. Mikhailenko O. (2003), The EU mechanism of fighting trafficking in human beings, *Actual problems of international relation*, 43 (part 2), pp. 80 - 84 (ukr).
35. Vvedenskaya A. (2010), EU-Russia: infernal slave trade business, *Golos Ameriki*, 19 Oct., available at: m.golos-ameriki.ru/a/189457.html. (rus).
36. Tiurukanova E. *Protection of the migrant worker rights in Russia and prospect of accession to the UNO Convention 1990* : report to UNESCO, pp. 106-123, available at: <http://www.migrocenter.ru/science/Centran%2Band%2BEastern%2BEurope%2Band%2Bthe%2BCIS.pdf>. (rus).
37. Vidiakina M. (2009), *Transformation in the migration policy of the Western European states under the EU enlargement*, Abstract of thesis for the degree of candidate of economic sciences in speciality 08.00.02: «World economy and international economic relations», Kyiv, 21 p. (ukr).
38. Havrushko Yu. (2003), The formation of EU states' juridical cooperation in the migration process regulation, *Actual problems of international relation*, 43 (part 2), pp. 74-76. (ukr).
39. Sapego G. (2006), Immigrants in Western Europe, *World economy and international relations*, 9, pp. 50 - 58 (rus).
40. Yumatova A. (2008), Immigration policy in EU law, *Moscow Journal of International law*, №1(69), pp. 258 - 269 (rus).
41. Kicinger A. (2004), International migration as a non-traditional security threat and the EU responses to this phenomenon, *CEFR Working Paper*, 2, Central European Forum for Migration Research, Warsaw, 10 p. (engl).
42. Kramer-Khadzhidimos K. (2011), Solving illegal migration problem Europe is hampered by own border, *Internationale politik*, 1, available at: <http://www.germania-online.ru/publikacii/ip/ip-detail/datum/2011/03/01/grecheskaja-tragedija.html>. (rus).
43. Balzaq T., Carrera S. (2005), *Migration, Borders and Asylum. Trends and Vulnerabilities in EU Policy*, Centre for European Policy Studies, Brussels, 88 p. (engl).
44. Carrera S., Guild E. (2008), The French Presidency's European Pact on Immigration and Asylum: Intergovernmentalism vs. Europeanisation? Security vs. Rights? *CEPS: Policy Brief*, 170 (Sept. 2008), 10 p. (engl).
45. Antufiev S. (2005), The labour migration reality in Russia today, *Law and Security*, 3(16). available at: http://dpr.ru/pravo/pravo_16_18.htm. (rus).
46. Shaikin A. (2001) The problems of counteraction to illegal immigration at the Russian Federation state border and its solution, *Law and Security*, 1, available at: http://dpr.ru/pravo/pravo_1_14.htm. (rus).
47. Pavlova E. (2009), Together of one's own accord: institutions of the different states have cooperated against transnational organized crime, *FDS: pro et contra*, 4(70), pp. 6-9 (rus).
48. Potemkina O. Yu. (2011), EU in fight against illegal immigration: new tendencies, in *Europe's security*, Ves Mir, Moscow, pp. 616-650 (rus).
49. Karpenko Ye. M. (2011), *Prevention of illegal drug trafficking by forces and means of Interpol and Europol*, Abstract of thesis for the degree of candidate of science of law in speciality 12.00.08 «Criminal and Criminology; Criminal and Executive law», Kyiv, 19 p. (ukr).
50. Stryhun D. (2010), The problems of counteraction drug-trafficking and ways of solution, *Judicial Ukraine*, 2, pp. 120 - 122 (ukr).
51. Tymoshenko V. A. (2006), *Forming of system of national and international counteracting modern drug-trafficking*, Abstract of thesis for the degree of doctor of science of law in speciality 12.00.08 «Criminal and Criminology; Criminal and Executive law», Kharkiv, 30 p. (ukr).
52. Potemkina O. Yu. (2011), Drug-trafficking is a growing danger, in *Europe's security*, Ves Mir, Moscow, pp. 549 - 581 (rus).
53. Yeremenko V. (2008), The international community and Russia as a party of the counteracting transnational drug-trafficking and drug-addiction, *Authority*, 3, pp. 24-27 (rus).
54. *Drug mafia* (1998), ed. N. V. Belov, Contemporary literary man, Minsk, 544 p. (rus).
55. Starchak M. (2008), Counteracting drug production in modern Afghanistan: performance evaluation, *World economy and international relations*, 4, pp. 82-91 (rus).
56. Terina V. (2007), Drug-dealing: a new face of Afghan tragedy, *World economy and international relations*, 11, pp. 99-106 (rus).
57. Scott P. D. (2010), *Opium, CIA and Karzay administration*, 16 Dec., available at: <http://rus.ruvr.ru/2010/12/16/36959796.html>. (rus).

58. Steves R. (2010), Drug Policy in the European Union, available at: <http://www.ricksteves.com/about/pressroom/activism/drugpolicy.htm> (engl).
59. Kukulshkina A. (1994), Forming principle of ecological security in modern international law, *Moscow Journal of International law*, 4 (Oct.-Dec.), pp. 86 - 98 (rus).
60. Kolbasov O. S. (1988), The concept of ecological security (juridical aspect), *Soviet state and law*, 12, pp. 47 - 55 (rus).
61. Timoshenko A. (1989), Global ecological security: international law aspect, *Soviet state and law*, pp. 113 - 114 (rus).
62. Kochetkova E. V. (2009), The ecological policy of developed and developing countries: comparative analysis, *Social and humanitarian knowledge*, 1, pp. 350 - 356 (rus).
63. Keohane R. O. (1996), Analyzing the effectiveness of international environmental institutions, in Keohane R. O., Levy M. A. *Institutions for environmental aid, pitfalls and promise*, The MIT Press, Cambridge, Massachusetts, Pp. 3 - 27 (engl).
64. Keohane R. O., Victor D. G. (2010), The regime complex for climate change, *The Harvard Project on international climate agreements*, Discussion Papers 10-33 (January), 30 p. (engl).
65. Levy M. A. (1997), East-West environmental politics after 1989: the case of air pollution, in Keohane R. O., Nye J. S., Hoffman S. *After the Cold war: International institutions and state strategies in Europe, 1989 - 1991*, Harvard University Press, Harvard, pp. 310 - 341 (engl).
66. Morozova V. N. (2007), *World ecological policy and international ecological cooperation*, Voronezh State University Publishing centre, Voronezh, 126 p. (rus).
67. Klare M. T. (2008), Resource competition in the 21st century, *From early warning to early action? The debate on EU's crisis response continue*, Office for Official Publications of the European Communities, Luxembourg, pp. 293-301 (engl).
68. Zbrodzhia A. M. (2004), The policy in sphere of environmental protection, Voles V. Policy's creation in EU, Solomia Pavlychko Publishing house, Kyiv, pp. 439 - 471 (ukr).
69. Delreux T. (2009), The case of the European Union as international environment negotiator, *Cooperation and conflict*, 44(June), pp. 189 - 208 (engl).
70. Vavilov A. (2002), Ecological security and Russia's sustainable development, *International life*, 8, pp. 85 - 90 (rus).
71. Roginko S. (2011), From Kyoto-97 to Copenhagen-09 and any longer: global warming, Europe's security, *Ves Mir*, Moscow, pp. 591-615 (rus).
72. Gusev A. A., Gusev A. I. (2008), The political aspects of Russia-EU cooperation in ecological security sphere, available at: <http://jurnal.org/articles/2008/polit37.html>. (rus).
73. *Europe's Space Policies and their relevance to ESDP (2006)*, author of text R. E. Johnson, European Parliament, Brussels, 69 p. (engl).
74. Rathgeber W., Remuss N.-L., Schrogl K.-U. (2009), Space security and the European Code of Conduct for Outer Space Activities, *Disarmament forum*, 4, pp. 33-41 (engl).
75. Arbatov A. (2010), Preventing an arms race in outer space, *Russia: arms control, disarmament and international security : supplement to the Russian edition of the SIPRI Yearbook 2009*, IMEMO, Moscow, pp. 33-62 (rus).
76. Saveliev A., Pankova L. (2004), Space and BMD: the prospects of Russia-USA cooperation, in *The SIPRI Yearbook-2003. Armaments, disarmament and international security*, Nauka, Moscow, pp. 1011-1016 (rus).
77. Khozin G. (1999), Space and international security, *International life*, 11, pp. 82-92. (rus).
78. Ivanova N. I. (2006), Cooperation and speciality in space sphere: Russia and the world, *Ukraine's development strategy*, 5, pp. 42-52 (rus).

© Лебідь Ірина

Надійшла до редакції 27.11.2013

УДК327.7(575.2)ББК Ф4

ЛЕВИК БОГДАН,

кандидат історичних наук, полковник запасу, м. Львів

КИРГИЗСТАН - ПОВЕРНЕННЯ НА РОСІЙСЬКУ ОРБИТУ

Стаття присвячена новій незалежній державі Центральної Азії - Республіці Киргизія, формуванню й становленню її військово-політичної складової в пострадянський період. Акцентовано на наявних глобальних загрозах та внутрішній неготовності республіки до їх нейтралізації. Проаналізовано участь Киргизії в регіональних безпекових організаціях СНД (Співдружність Незалежних Держав), ОДКБ (Організація договору про колективну безпеку), ШОС (Шанхайська організація співпраці), її співробітництво з НАТО в рамках програми "Партнерство заради миру". Зроблено висновок про багатовекторну зовнішню політику Киргизії й продовження пошуку в забезпеченні власної безпеки та національних інтересів у регіональному та глобальному масштабах.

Ключові слова: Республіка Киргизія; національна безпека; Збройні сили; спеціальні підрозділи; військово-політична складова.

Постановка проблеми. Кожна з нових незалежних держав пострадянського простору прагне посилити свій геополітичний потенціал і знайти своє місце у світовій структурі. До складу цього потенціалу, крім економіки,

входить військова потужність. Важливою його складовою є також природно-географічний потенціал держави, який мало змінюється з часом.

Республіки Центральної Азії (ЦА) прагнуть виробити